

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, J.Tumo-Vaižganto g.4-1, LT-01108 Vilnius. Tel. (8 5) 210 7161. El. p. info@ekgt.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614.

Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komiteto
pirmininkui Vytautui Juozapaičiui

2022-04-11 Nr. S-63

Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos
viceministrei Dainai Urbanavičienei
viceministru Albinui Vilčinskiui

Lietuvos kultūros tarybos
pirmininkei Astai Pakarklytei

DĖL LIETUVOS KULTŪROS TARYBOS ADMINISTRUOJAMOMIS LĖŠOMIS FINANSUOJAMŲ PROJEKTŲ TEIKIMO GAIRIŲ IR EKSPERTŲ ATRANKOS

Etninės kultūros globos taryba (toliau – EKG), remdamasi Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo 6¹ straipsnio 6 dalies 5 punktu, įgyvendina uždavinį „dalyvauti įgyvendinant programinį ir konkursinį etninės kultūros plėtros ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos finansavimą“, todėl teikia Lietuvos kultūros tarybai (toliau – LKT) pastabas ir siūlymus dėl LKT administruojamomis lėšomis finansuojamų projektų teikimo gairių (toliau – Gairės) tobulinimo bei ekspertų atrankos etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo projektams vertinti.

Nors etninė kultūra yra pripažįstama kaip atskira kultūros ir meno sritis (pvz., tai įvardyta 2020 m. LKT užsakymu atliktame tyrime „Stebėsenos, analizės ir modeliavimo sistemos kokybinių rodiklių nustatymas. Etninės kultūros sritis“), tačiau nuo 2019 m. tokios srities nebėra LKT administruojamomis lėšomis finansuojamų kultūros ir meno sričių sąrašė (žr. Gairių 1 priedą). Šią sritį Gairėse pakeitė Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo programa (toliau – EK ir NKP programa) – vienintelė tikslinė etninės kultūros projektams skirta programa, kuriai nuo 2020 m. paraiškas gali teikti, deja, tik pareiškėjai iš Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų (žr. Gairių 9 priedą). Gairės tarsi sudaro galimybes teikti etninės kultūros projektus ir į kitas programas, tačiau jose etnokultūriniai projektai turi konkuruoti su kitų sričių projektais ir tik retais atvejais gauna finansavimą. Regionams skirtos Tolygios kultūrinės raidos programos projektus vertina ne LKT ekspertai, o regioninės tarybos, kurios sudaromos nesivadovaujant kultūros ir meno sričių atstovavimo principu, taigi šioje programoje neužtikrinamas kompetentingas etninės kultūros projektų vertinimas. Todėl EKG daugiausia dėmesio skiria tikslinei EK ir NKP programai, išskirdama su ja susijusias problemas ir pateikdama siūlymus, kaip jas spręsti:

1. ***Dėl netinkamo prioriteto EK ir NKP programos projektams.*** Vienintelei EK ir NKP programai nuo 2020 m. nustatytas 3-ias prioritetas „Projektams, skatinantiems etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo įsiliejimą į kitus kultūros sektorius ir (ar) inovacijas“, skiriant už atitiktį jam iki 10 balų. Tai mažina šios programos projektų konkurencingumą, nes analogiškas prioritetas nėra nustatytas kitų programų projektams, o vienas iš kultūros ar meno sričių projektų vertinimo kriterijų skiriamas už veiklų svarbą būtent tos srities raidai, skiriant net iki 20 balų (EK ir NKP programoje tokio vertinimo kriterijaus nėra). Pastebėta, kad EK ir NKP programos nefinansuoti projektai pagal minėtą 3-ią prioritetą paprastai vertinami 0–3 balais, nors LKT pateiktose ekspertų išvadose nebūna paaiškinimų, kodėl skirtas toks žemas įvertinimas. Kita vertus, pati etninė kultūra apima didžiulę įvairovę – muzikinį, šokamąjį, vaidybinį ir sakytinį folklorą, tarmes, tautodaile, etnoarchitektūrą, kalendorines šventes, tradicinius amatus ir t. t., o tai prilygsta profesionalaus meno skaidymui į atskiras sritis – muziką, šokį, teatrą, literatūrą, dailę, dizainą, architektūrą ir pan. Remiantis lygiateisiškumo principu, profesionalaus meno sričių projektus reikėtų analogiškai vertinti ir skirti balus už įsiliejimą į etninės kultūros sektorius, tačiau to nėra. Taip pat abejotina nuostata vertinti EK ir NKP programos projektus pagal inovacijų prioritetą, nes etninės kultūros modernizavimas nepažįstant jos autentiškų formų gali gerokai padidinti kičinės kūrybos lauką. Pabrėžtina, kad kai kurie šiai programai teikiami projektai aktualūs dėl siekio atgaivinti jau beveik prarastas etnokultūrinės vertybes ir skatinti jų išsaugojimo praktikas (pvz., beveik išnykusios lietuvininkų tarmės mokymas), kurioms visiškai nepriimtinas įsiliejimas į kitas kultūros sritis ar inovacijas. EKG T ekspertų nuomone, vien EK ir NKP programai taikomas aptariamasis prioritetas neatitinka lygiavertės konkurencijos sąlygų, daugeliu atvejų kelia pavojų etnokultūrinių tradicijų išsaugojimui įprastinėmis ir labiausiai priimtinomis formomis. Svarbu pažymėti, kad šis prioritetas prieštarauja Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje įtvirtintai nuostatai, kad Kultūros ministerijos valdymo sričiai priskirtos institucijos „remia autentiškas, natūralioje aplinkoje gyvuojančias etninės kultūros raiškos formas“. Todėl siūlome atsisakyti aptariamo prioriteto vertinant etnokultūrinius projektus. Daug svarbiau išskiriant dalinio finansavimo prioritetus skatinti sėkmingų etnokultūrinių veiklų tęstinumą, taip pat remti etnokultūrinius projektus teikiančias nebiudžetines institucijas ir organizacijas, kurios projektus rengia ir įgyvendina daug sunkesnėmis sąlygomis nei biudžetinės įstaigos.

2. ***Dėl LKT ekspertų, turinčių etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo kompetenciją, atrankos.*** EKG T išnagrinėjo LKT skelbiamą Ekspertų duomenų bazę ir nustatė, kad iš 199 ekspertų tik septyni priskirti Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo kompetencijai ir viena ekspertė – Etnologijos kompetencijai. Išanalizavę šių 8 ekspertų patirtį, EKG T ekspertai pripažino, kad keletas atrinktų ekspertų yra aukštos kompetencijos ir turi vertingos patirties etninės kultūros bei nematerialaus kultūros paveldo tyrimų bei puoselėjimo srityse, tačiau kai kurių ekspertų patirtis ir tinkamumas vertinti EK ir NKP programai teikiamus etninės kultūros projektus kelia abejonių, nes jų kompetencija mažai susijusi su šia sritimi ar pernelyg ribota, neaktuali daugumos programai teikiamų projektų atžvilgiu. Reikia pastebėti, kad abejonės dėl etnokultūrinių projektų vertintojų kompetencijos kyla ir analizuojant nefinansuotų konkrečių projektų ekspertinio vertinimo išvadas – ne kartą įsitikinta, kad LKT ekspertų pastabos parodo jų menką suvokimą apie etninės kultūros procesus ir vertybes. Dėl to rekomenduojame LKT atrenkant ekspertus etnokultūriniais projektams vertinti vadovautis EK ir NKP programai teikiamų daugumos projektų specifika (susijusia būtent su Lietuvos etnine kultūra), užtikrinti kompetentingą ir atsakingą jų vertinimą.

3. ***Dėl etninės kultūros festivalių ir kitų testinių renginių finansavimo.*** Palyginę LKT 2021 ir 2022 m. pirmųjų etapų konkursų rezultatus atrenkant rėmimui EK ir NKP programos projektus,

pastebėjome didžiulius skirtumus: 2021 metais buvo finansuoti tik 3 festivaliai (dešimtadalis visų finansuotų projektų), kuriems buvo skirta 18 proc. visų programos etapo lėšų (45 282 Eur), o 2022 metais – net 12 festivalių (daugiau kaip pusė finansuotų projektų), skiriant net 77 proc. visų programos etapo lėšų (198 660 Eur). Tikėtina, kad tokia padėtis susidarė iš dalies dėl to, jog kai kurių festivalių rengėjai nebuvo atrinkti gauti paramą iš programos „Strateginis tarptautinių renginių finansavimas“ (Gairių 12 priedas), nors anksčiau iš jos gaudavo lėšas, todėl ieškodami išėties pateikė paraiškas į EK ir NKP programą (pvz., festivalio „Skamba skamba kankliai“ rengėjai). Viena vertus, džiugu, kad šie festivaliai LKT sprendimu visgi gavo paramą (nors ir kur kas mažesnę nei anksčiau iš kitos programos), tačiau tendencija EK ir NKP programoje skirti daugiausia lėšų būtent festivaliams ženkliai sumažina kitų etnokultūrinių projektų galimybes gauti paramą, o tai kenkia etninės kultūros įvairovės plėtrai. Kadangi linkstama eliminuoti etninės kultūros festivalius iš programos „Strateginis tarptautinių renginių finansavimas“, EKGKT ekspertai siūlo sukurti atskirą programą „Tęstiniai etninės kultūros renginiai“. Šis siūlymas atitinka Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo 4 straipsnyje įvardytus etninės kultūros valstybinės globos uždavinius „remti etninę kultūrą populiarinančius renginius“, „remti lietuvių etninės kultūros skleidimą pasaulyje bei skatinti kitų pasaulio tautų kultūros pažinimą“. Būtina paminėti ir tai, kad LKT skatina teikti etninės kultūros festivalių paraiškas į programą „Tęstiniai mėgėjų meno renginiai“ (Gairių 2 priedas), tačiau EKGKT ekspertų nuomone, per šią programą etninės kultūros renginiai neturėtų būti finansuojami, nes etninė kultūra ir mėgėjų menas yra skirtingos kultūros sritys. Todėl rekomenduojame programoje „Tęstiniai mėgėjų meno renginiai“ LKT atrinktus finansavimui tris etninės kultūros renginius perkelti į siūlomą naują programą „Tęstiniai etninės kultūros renginiai“. Taip pat į šią naują programą turėtų būti įtraukti ypatingos reikšmės regionų etnokultūriniai festivaliai, kurie nebegauna paramos per Tolygios kultūrinės raidos programą (pvz., šioje programoje Vilniaus regioninė taryba 2022 m. neskyrė paramos festivaliui „Sutarjėla“, kuris suburia sutartinių puoselėtojus iš visos Lietuvos, nors valstybė yra įsipareigojusi išsaugoti sutartines, įrašytas į UNESCO Reprezentatyvų žmonių nematerialaus kultūros paveldo vertybių registrą). Atkreipiame dėmesį į dar vieną problemą: EK ir NKP programoje atrinkti festivaliai LKT sprendimu gauna beveik vienodo dydžio dalinį finansavimą nepriklausomai nuo to, ar festivalio programą sudaro komerciniai renginiai (pvz., festivalio „Kilkim žaibu“), ar nemokami (pvz., festivalio „Skamba skamba kankliai“). Manytume, kad didesnė valstybės parama turėtų būti skiriama nemokamiems renginiams, nes jie gali reikšmingai padidinti vertingo etninės kultūros turinio prieinamumą visuomenei, paskatinti jos įsitraukimą į etninės kultūros išsaugojimą ir tęstinumą.

4. Dėl etninės kultūros srities projektų ir Nematerialaus kultūros paveldo programos atskyrimo. LKT programos nuo sričių skiriasi tuo, kad programos pasižymi specifiniais prioritetais ir tikslais, o kultūros ir meno sritys apima įvairius sričių plėtos poreikius. Lietuva yra įsipareigojusi įgyvendinti UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją, todėl siūlome įvardyti atskirą Nematerialaus kultūros paveldo programą, kuri būtų skirta projektams, įtraukiantiems nematerialaus kultūros paveldo fiksavimo, išsaugojimo ir tęstinumo veiklas, esančias UNESCO nematerialaus kultūros paveldo sąrašuose ir (ar) Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvade (EK ir NKP programoje tai tėra tik vienas iš vertinimo prioritetų, už kurį skiriama iki 10 balų). Manome, kad į Nematerialaus kultūros paveldo programą, kaip ir į programą „Kultūros paveldo projektai“ (skirtą daugiausia materialiam kultūros paveldui), projektus turėtų teisę teikti pareiškėjai iš visos Lietuvos, kadangi tiek didmiesčiuose, tiek regionuose įgyvendinamos įvairios veiklos, užtikrinančios nematerialaus kultūros paveldo vertybių tęstinumą ir sklaidą. Kitus etninės kultūros projektus siūlome

gražinti į kultūros ir meno sritis, išskiriant Gairių 1 priede sritį „Etninė kultūra“. Tuomet šiai sričiai projektus taip pat galėtų teikti pareiškėjai iš visos Lietuvos, kaip ir į kitas kultūros ir meno sritis.

5. Dėl finansavimo etninei kultūrai ir nematerialiam kultūros paveldui didinimo. Išskiriant atskirą Etninės kultūros sritį ir dvi programas – Nematerialaus kultūros paveldo ir Tęstinių etninės kultūros renginių, neabejotinai turėtų būti svarstomas bendro jų finansavimo didinimas. Atkreipiame dėmesį, kad per pastaruosius metus etninės kultūros srities, įtrauktos į EK ir NKP programą, finansavimas buvo nepagrįstai sumažintas net iki 60 proc.: 2015 metais Etninės kultūros srities projektams buvo skirta 583 tūkst. Eur, o nuo 2020 metų EK ir NKP programai skiriama lėšų kvota siekia tik 350 tūkst. Eur (žr. 1 priedą). LKT atstovai ne kartą argumentavo, jog šios programos lėšų kvota buvo sumažinta dėl to, kad nuo 2019 metų daug lėšų etninei kultūrai tenka per regionams skirtą Tolygios kultūrinės raidos programą, taip pat per kitas programas, todėl bendras etninės kultūros finansavimas ne mažėja, o didėja (pagal LKT pateiktus duomenis, 2015 m. etninės kultūros projektams iš viso skirta 670 tūkst. Eur, o 2021 m. – 1 mln. Eur, taigi augimas siekia 330 tūkst. Eur). Tačiau toks požiūris yra diskriminacinis, kadangi profesionalaus meno projektai taip pat gauna papildomą finansavimą per Tolygios kultūrinės raidos programą ir kitas programas, bet įvairių profesionalaus meno sričių finansavimas per aptariamą laikotarpį ne sumažėjo, o gerokai padidėjo (žr. 1 priedą). Kita vertus, LKT atstovai ne kartą tvirtino, kad „lėšų daugiau nebus, reikėtų iš kažko atimti“. Šis teiginys prasilenkia su faktais: LKT administruojamos dalinio projektų finansavimo lėšos nuolat augo, o palyginę 2021 ir 2022 metų Gaires nustatėme, kad net trečdalis programų lėšų kvotos buvo pakeistos, iš viso pridėdant apie 1118,5 tūkst. Eur (žr. 1 priedą). Todėl akivaizdu, kad sprendimas skirti daugiau lėšų etninei kultūrai ir nematerialiam kultūros paveldui priklauso tik nuo politinės valios. Primindami citatą iš Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo preambulės „*Lietuvos Respublikos Seimas, suvokdamas, kad etninė kultūra yra tautos būtis, išlikimo ir tvirtumo esmė, nacionalinės kultūros pamatas <...>*“, siūlome didinti LKT lėšas etninei kultūrai ir nematerialiam kultūros paveldui, skiriant iš viso ne mažiau kaip 900 tūkst. Eur, paskirstant šią sumą Etninės kultūros sričiai ir dviem programoms – Nematerialaus kultūros paveldo ir Tęstinių etninės kultūros renginių.

Maloniai prašome šiuos EKG T siūlymus aptarti per susitikimą, kuriame prašome dalyvauti Seimo Kultūros komiteto pirmininką Vytautą Juozapaitį, Kultūros ministerijos viceministrus Dainą Urbanavičienę ir Albiną Vilčinską, Lietuvos kultūros tarybos pirmininkę Astą Pakarklytę.

PRIDEDAMA:

1 priedas. 2015–2020 m. LKT skirtos lėšos etninės kultūros projektams kitų sričių kontekste, 1 lapas;

2 priedas. LKT finansuojamų programų lėšų kvotų pokyčiai 2021 ir 2022 m. Gairėse, 1 lapas.

Tarybos pirmininkė

Dalia Urbanavičienė

2015–2020 m. LKT skirtos lėšos etninės kultūros projektams kitų sričių kontekste

Eil. Nr. ¹	Kultūros ir meno sritys	LKT skirtas finansavimas sričiai (tūkst. €)						Pokytis ² (tūkst. €)
		2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	
1.	Tarpsritiniai projektai	539	454	376	257	–	+2.168**	(+1.629)
2.	Tarpdisciplininio meno	118	319	267	273	354	753 (+568**)	+635 (+1.203)
3.	Muzikos	1.155	1.066	1.076	1.169	1.045	1.538 (+1.392**)	+383 (+1.775)
4.	Šokio	353	395	355	361	361	623 (+408**)	+270 (+678)
5.	Fotografijos	247	296	272	405	391	494 (+237**)	+247 (+484)
6.	Dailės	736	594	493	529	606	938 (+478**)	+202 (+380)
7.	Teatro	1.069	1.122	1.026	753	836	1.209 (+870**)	+140 (+1.010)
8.	Dizaino	174	157	130	174	233	283 (+235**)	+109 (+344)
9.	Architektūros	242	336	336	274	332	326 (+197**)	+84 (+281)
10.	Cirko	88	118	126	93	78	143 (+183**)	+55 (+238)
11.	Literatūros	715	710	504	583	655	755 (+568**)	+40 (+608)
Kultūros ir meno sritys, virtusios programomis								
12.	Mėgėjų menas	460	405	310	489*	203*	203* (+243**)	–257 (–14)
13.	Etninė kultūra	583	533	529	535	400*	350* (+221**)	–233 (–12)

Ženklas * žymi kultūros ir meno srities prilyginimą programai.

Ženklas ** žymi papildomas lėšas, skirtas pandemijos pasekmių įveikimui LKT 2020 m. III finansavimo etape.

¹ Eiliškumas rodo rėmimo prioritetus pagal lėšų kvotos padidinimą ar sumažinimą.

² Pateikiant lėšų pokytį kiekvienai kultūros ir meno sričiai skliaustuose nurodoma pokytis apimant LKT 2020 m. III finansavimo etapui skirtas lėšas.

LKT finansuojamų programų lėšų kvotų pokyčiai 2021 m. ir 2022 m. Gairėse

Eil. Nr.	Programos pavadinimas	Skirta 2021 m. (Eur)	Skirta 2022 m. (Eur)	Pokytis (Eur)
1.	Lietuvos kultūros organizacijų dalyvavimas Europos Sąjungos programos „Kūrybiška Europa 2014–2020“ „Kultūra“ ir „Kūrybiška Europa 2021-2027“ paprogramėse „Kultūra“ ir „Kūrybinių inovacijų laboratorija“	600 000	700 000	+100 000
2.	Atminties institucijos Paprogramė „Inovatyvių paslaugų kūrimas“ Nauja paprogramė „Muziejų kolekcijų mobilumas“	600 000 –	700 000 270 000	+100 000 +270 000
3.	Nacionaliniai paviljonai Venecijos bienalėse Paprogramė „Nacionalinis paviljonas Venecijos architektūros bienalėje“ Paprogramė „Nacionalinis paviljonas Venecijos šiuolaikinio meno bienalėje“	23 000 147 000	28 000 172 000	+5 000 +25 000
4.	Kultūros ir kūrybinės industrijos Paprogramė „Tinklaveika“	300 000	400 000	+100 000
5.	Tarptautiniai muzikos atlikimo meno konkursai	98 000	96 500	–1 500
6.	Kvalifikacijos kėlimas	150 000	70 000	–80 000
7.	Strateginis kultūros organizacijų finansavimas Nauja paprogramė „Strateginis asociacijų ir (ar) skėtinių organizacijų finansavimas“	–	600 000	+600 000
			Viso:	+1 118 500

Taigi iš 20 programų net 7-ioms buvo keičiama skiriama lėšų kvota: 5-ioms padidinta, o 2-iem sumažinta. Likusių 13 programų lėšų kvota nepakito.